

## KONU 6: HAYVANSAL HAMMADDE KULLANIMI: BOYNUZ VE FİLDİŞİ

- **Boynuz Kullanımı:** Paleolitik Çağ'da geyik boynuzları da yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Boynuzun çeşitli tiplerde farklı fonksiyonlarını görmek mümkündür. Bu uzun ve dallı geyik boynuzları tıpkı odun ve kemikler gibi, ilkel kulübelerin yapımında önemli rol oynamışlardır.

Boynuzların bazı uygun dallarından tıpkı odun ve kemik gibi vurgaç şeklinde işlenenleri "alet yapan alet" grubunda incelenirler. Bunların bazıları da taş yontma işlerinde "aracı alet" olarak kullanılmıştır.

Geyik boynuzlarından tıpkı kemik gibi çeşitli tiplerde zıpkınlar ve oltalar da işlenmiştir. Ayrıca sanatsal objeler ve süslenme objeleri de üretilmiştir. Geyik boynuzlarının sağlam nitelikte olması ve kalıcı bir özelliğinin bulunması dolayısıyla binlerce yıl geçmesine karşın bugüne dek sağlam kalabilmişlerdir.

Olasılıkla asa olarak kullanılmış olan üzerine hayvan ve bitki motifleri işlenmiş geyik boynuzları birçok yerleşim yerinden ele geçmektedir. Böylesi buluntuların statü malı ve göstergesi olduğu kesindir. Geyik boynuzlarının statü malı niteliği taşıyan örnekleri içinde, aynı zamanda bir amaca hizmet eden gereçler de ele geçmektedir. Bunlar arkeoloji literatüründe "shaft straightener" olarak adlandırılırlar. Böylesi gereçler, ok saplarının düzeltilmesi işlemleri sırasında kullanılmışlardır. Ancak üzerlerinin işlenmiş olması da bunlara statü malı özelliği kazandırmaktadır. İçleri zaman içinde boşalan bovidae türlerine ait boynuzların, özellikle tarım toplumlarında orak elemanı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu boynuzların içbükey

kısımlarında açılan ince ve uzunlamasına yivler içine yerleştirilen orak dilgi elemanları, bütünüyle hasat bıçağı görevini üstlenen gereçler olarak bilinirler.

Boynuzun prehistorik insan için bir başka önemli özelliği de vardır. Bunlar hem cervid (geyikgiller) hem de bovid (koyun, keçi, sığır vs.) boynuzlarıdır.

Avrupa'nın Mezolitik Çağ'ında Star Carr yerleşiminde bir geyik başının, boynuzlarıyla birlikte maske olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Yapılmış olan araştırmalar, boynuzun olasılıkla 2 farklı şekilde kullanılmış olduğunu göstermektedir. Birincisi, av sırasında geyiklere rahatlıkla yaklaşmak ve avlamak amacıyla, ikincisi ise av ritüellerinde kullanılmış olma olasılığıdır. Bu görünüm, bir şamanın varlığını destekleyen en önemli veridir. Böylesi maskelerin Demir Çağı Avrupa'sına kadar devam ettiği bilinmektedir. Öte yandan Anadolu'dan iyi bilinen "boğa riti/kültü" de önemli bir unsurdur. İlk örnekleri Halan Çemi'den bilinen bu gelenek zaman içinde Çatalhöyük'e kadar uzanmakta ve Hitit İmparatorluğu'na kadar devam etmektedir. Boğa riti Demir Çağı'nda bile devam etmiştir. Boğa kafasının duvarlara applike edilmesi, güçlü bir inanışın resmi niteliğinde karşımıza çıkmaktadır.

- **Fildişi Kullanımı:** Fildişinden Paleolitik Çağ'da genellikle sanatsal objeler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, daha sonraki çağlarda karşımıza çıkacak olan ana tanrıca heykelciklerinin ilk örneklerini temsil ederler. Ancak fildişi, yekpare olarak ilkel çadır ve kulübe yapımında da kullanılmıştır. Paleolitik Çağ sonrasında fildişi kullanımı önemli bir ticaret metası olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Anadolu'da soyu tükenmiş olan fillerin Afrika ve Asya kıtalarına sıkışıp kalmış olmasından ötürü, böylesi hammaddelere sadece ticaret yoluyla ulaşılacak mümkün olmuştur. Bu olgu ise bu hammaddenin değerini artırmış ve elde edilen ürünlerin özellikle statü malı olarak kalmasına neden olmuştur. Ticari kaygılar ise, güney

bölgeleri ile yoğun bir ağ sisteminin oluşmasına neden olmuştur. Bu yoğun ağ sistemi Anadolu'daki hammaddelerin diğer bölgelerle olan takas sistemini geliştirmiş görünmektedir. Paleolitik Çağ sonrasında da fildişi; süs objeleri, heykelcikler, işlemeli hançer sapları ve mobilya aksesuarları olarak karşımıza çıkmıştır.

**Yararlanılan Kaynaklar:**

Gregory Curtis, 2017, Mağara Ressamları